

Proč má smysl psát slovníky? U příležitosti vydání *Slovníku lingvistických termínů pro studenty-slavisty (bulharština – čeština – polština)*

Elena Krejčová¹

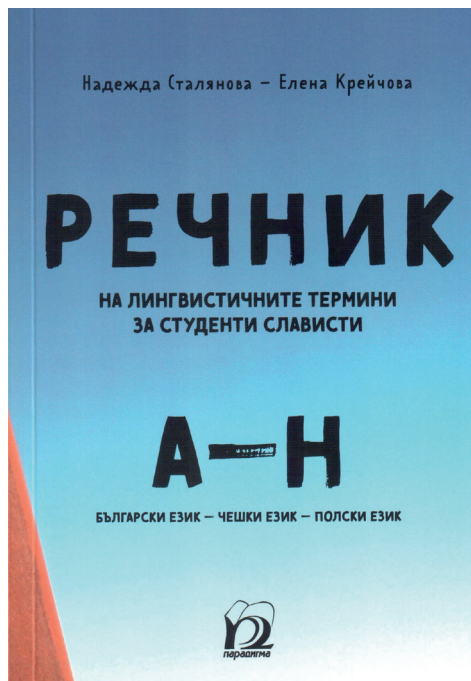
Jako překladatelka a univerzitní vyučující si v poslední době všímám různých tendencí, které jsou typické jak pro společnost, tak i pro vysokoškolskou výuku.

Překlad je „ve vzduchu“ všude kolem nás, náš život na něm přeneseně, a někdy dokonce i doslova visí. S překladem se setkáváme mnohem častěji, než si vůbec uvědomujeme. Na překladu leží základy drtivé většiny našich kompetencí, znalostí, vnímání světa kolem nás, díky němu jsme získali velkou část svého kulturního rozhledu a vzdělanosti. Překlad jako jistá intelektuální výzva byl jak v minulosti, tak i dnes přitažlivý pro lidi slova — poskytuje totiž prostor pro vyjadřování nejen jazykových schopností a kompetence porozumět cizímu jazyku, ale prověřuje také znalosti rodného jazyka a klade na překladatele vysoké nároky na všeobecné znalosti o světě a na schopnost pracovat s informacemi z různých oborů lidské činnosti. Ačkoliv profese překladatele v dnešní době není nijak zvlášť přitažlivá, ani není možné ji příliš zviditelnit (u věcných textů je překladatel pouze jakýmsi mediátorem významu, u uměleckých děl je vždy zastíněn autorem), je to přesto práce klíčová a naprosto nepostradatelná. A nebyt skvělých překladatelů, nedostala by se do našich knihoven spousta děl, která jsou základem lidské civilizace vůbec. Svými překlady nám „otevírají oči“ a my vidíme nejen svět literární, ale svět vůbec.

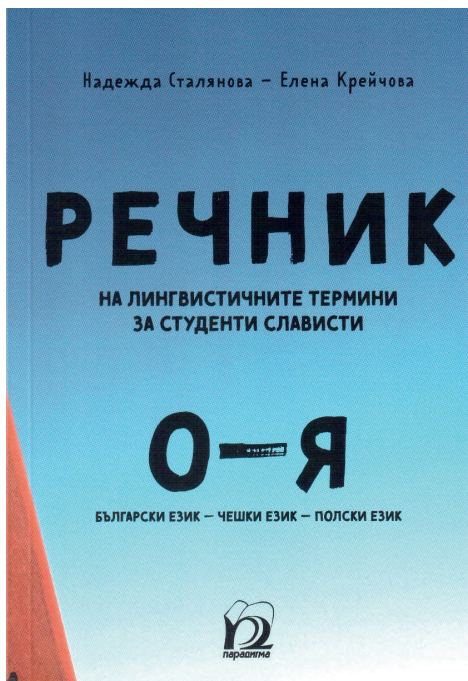
Ale kde najít dobrého překladatele? Může být dobrým překladatelem každý? Tady bych si dovolila parafrázovat Aristotelovu myšlenku „básníkem se člověk rodí, řečníkem se stává“ na „s jazykovým talentem se člověk rodí, tlumočnickem/překladatelem se stává, učí se jím být“. Překlad je umění, kouzlo, ale i řemeslo — člověk se ho musí učit, aby pak mohl být kvalitním mediátorem mezi texty, informacemi, kulturami.

Dnešní dobu můžeme přirovnat k jakémusi informačnímu tornádu — život a komunikace se vyvíjejí tak rychle, že tento vývoj někdy nestačíme sledovat, nejsme schopni držet s ním krok. Ze spousty stran slyšíme tvrzení typu „na internetu je všechno, tam najdeš cokoli, tam se vše naučíš“. V zásadě je to pravda. Ale asi nám to nestačí. Kdyby to tak opravdu bylo, už dávno by byly zavřené všechny školy a univerzity a budoucí lékaři, hudebníci, právníci, řidiči, horská záchranná služba, hasiči — ti všichni by seděli u počítače, vygooglili by si ty svoje potřebné informace a byli by odborníci. Proto nejen já si myslím (ne, jsem o tom přesvědčená), že člověk se učí od svého učitele — dostává od něj jak znalosti, které mu učitel předává postupně, tak

¹ Ústav slavistiky FF MU, kontakt: ekrejцова@phil.muni.cz.

ОБР. 1 Titulní strana prvního vydání.

ОБР. 2 Titulní strana prvního vydání.

i zkušenosti, modely chování a reakce v různých profesních situacích — v podstatě předává své řemeslo jako mistr svému uční. Nemůžeme nesouhlasit s J. A. Komenským, že učitel vede k moudrosti a je tím, kdo pomáhá, aby člověk před sebou viděl jasnou cestu života, opatrně po ní kráčet, pamatoval na minulost, znal přítomnost a předvídal budoucnost. Učitel rovněž předává veškerou svou moudrost různými způsoby — přednáší, diskutuje, někdy sepisuje to, co v něm je, aby to tu po něm zůstalo i pro další generace žáků.

S tímto přesvědčením jsem psala i svou poslední publikaci (ve spoluautorství s doc. N. Staljanovovou ze Sofijské univerzity sv. Klimenta Ochridského), která vyšla v letošním roce — jedná se o *Slovník lingvistických termínů pro studenty-slavisty (bulharština — čeština — polština)*.

Tato publikace navazuje na další pomůcky a slovníky, které jsem psala pro své studenty — ať už začínající se studiem bulharštiny (Krejčová 2014), nebo končící své univerzitní studium a chystající se na profesní dráhu překladatelů a tlumočnicků (Krejčová 2016). Nápad na vytvoření tohoto slovníku vznikl během hodin praktické bulharštiny a přednášek z normativní gramatiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kdy se mě studenti ptali poté, co jsem použila nějaký jazykovědný termín — a jak se to vlastně řekne česky? Zrodila se myšlenka napsat příručku, která by pomohla začínajícímu filologovi-slavistovi zorientovat se v terminologii lingvistiky, která ho bude doprovázet od samého počátku jeho studia až do konce. Tak vznikl

slovník, který je určen studentům a vyučujícím v programech slovanská filologie a bulharská filologie. Zahrnuje základní jazykovědné termíny, s nimiž se studenti seznamují v počátcích svého filologického vzdělávání.

Slovník je trojjazyčný. Obsahuje termíny z bulharského, českého a polského jazyka, přičemž výchozím jazykem je bulharština, proto jsou jednotlivá hesla seřazena podle bulharské abecedy. Specifikem tohoto slovníku je, že jednotlivé popisy lingvistických termínů v češtině a polštině nepředstavují překlad analogického popisu bulharského, tj. výchozího. Definice každého termínu byla převzata z odborné jazykovědné literatury příslušného jazyka. Tento přístup nám jako autorkám umožnil nejen představit definice jednotlivých termínů, ale postavit též tyto definice do vzájemného kontrastu, díky čemuž jsme mohly uživateli lépe přiblížit to, jak jednotlivé jazykové jevy chápe bulharská, česká a polská jazykověda.

Slovník může posloužit jako pomůcka pro samostatnou práci a přípravu studentů, vhodný bude ovšem i jako příručka v jazykových kurzech a seminárních cvičeních spojených s obecnou jazykovědou, srovnávací gramatikou slovanských jazyků, historickou gramatikou jednotlivých slovanských jazyků, normativní mluvnicí jednotlivých slovanských jazyků apod. Naše příručka, třebaže určitě není vyčerpávající, může posloužit jako základ, k němuž bude možné doplňovat spoustu dalších lingvistických termínů, s nimiž se vyučující i studenti během procesu výuky setkají. Mohl by sloužit jako jakási kostra, která časem bude obohacována, počítáme s tím, že studenti sami nebo se svými vyučujícími tuto databázi budou průběžně doplňovat. My — autorky a vysokoškolské pedagožky — se také chystáme v nadcházející době pracovat, dělat si poznámky, zaznamenávat si to, na co jsme zapoměly — a za několik let udělat další, rozšířené vydání. Zde bych zmínila, že slovník je dvoudílný, protože každý díl byl vyhotoven v rámci jednorocní grantové podpory ze strany Sofijské univerzity.

Na konci bych ráda zmínila něco, co jsem slyšela od bulharské spisovatelky Zdravky Evtimovové, letošní držitelky ceny Ch. G. Danova, kterou uděluje bulharské ministerstvo kultury za celkový přínos k národní literární kultuře, při našem osobním rozhovoru — náhodou jsme se znovu bavily o době, ve které nyní žijeme. Z. Evtimovová nazvala tuto dobu dobou mistrů („времето на майсторите“) a říkala, že pokud je někdo opravdovým mistrem ve svém oboru, ať je ten obor jakýkoliv, svět bude jeho. V dnešní době nestačí vědět tu a tam něco, musí se prostě umět a vědět, a nelze nesouhlasit znovu s Komenským, který říkal, že má-li se člověk stát člověkem, musí se vzdělat. A právě zde vidím jako vysokoškolský pedagog a akademický pracovník svou velkou zodpovědnost — neztratit se v nekonečném a únavném honu za publikacemi v časopisech, které jsou považovány za prestižní dnes (a bůhví, jak to s nimi bude zítra), za jakými body za aktivity, které nějaká zrovna platná kritéria považují za hodnotná (ta kritéria se ovšem neustále mění), a nepohlížet na výuku jako na něco, co mě jen zdržuje od podávání skvěle hodnoceného vědeckého výkonu. Mým cílem je vždy vzdělávat a předávat to, co jsem se já sama naučila od svých učitelů. Snažit se vychovávat dobré lingvisty, překladatele, milovníky jazyka s citem pro něj. A jeden ze způsobů, jak to můžu udělat, je kromě přednášení v posluchárně ten, že to jednoduše řečeno „dám na papír“ — vydám knihu, sestavím slovník.

LITERATURA

- Krejčová, E. 2014. *Česko-bulharský a bulharsko-český tematický slovník s úkoly na procvičování slovní zásoby. Lexikální minimum ke státní závěrečné zkoušce*. Brno: Masarykova univerzita.
- Krejčová, E. 2016. *Česko-bulharský specializovaný slovník právnické, ekonomické a společensko-politické terminologie*. Brno: Jan Sojnek — Galium.
- Сталянова, Н., Крейчова, Е. 2019. *Речник на лингвистичните термини за студенти* слависти (български език — чешки език — полски език) А-Н. София: Издателство Парадигма.
- Сталянова, Н., Крейчова, Е. 2020. *Речник на лингвистичните термини за студенти слависти (български език — чешки език — полски език)*. О-Я. София: Издателство Парадигма.

doc. Mgr. Elena Krejčová, Ph.D.

Ústav slavistiky FF MU, kontakt: ekrejcov@phil.muni.cz